

SIMON RUTAR — EDEN IZMED PRVIH SODELAVCEV PLANINSKEGA VESTNIKA

NA VISOKIH GORAH

Profesor zgodovine in zemljepisa **Simon Rutar** (1851—1903) je bil plodovit pisec strokovnih knjig in člankov v zadnji četrtini prejšnjega stoletja. Leta 1882 je objavil prvo regionalno zgodovino in geografijo svoje rojstne tolminske dežele. Bil je med prvimi člani Slovenskega planinskega društva, ustanovljenega leta 1893. Že tega leta je v Slovenskem narodu objavil svoj potopis Iz Bohinja čez Komarčo v Sočo, naslednje leto pa v istem časniku planinski članek Črna prst. Te objave dokazujejo, da je bil res že čas, da se ustanovi planinska revija.

Ko je leta 1895 končno začel izhajati Planinski vestnik, je Rutar za prvi letnik napisal članek Črez Ture, ki je izšel v 7. in 9. številki. V letniku 1899 je v 12. številki objavil potopis Iz Bohinja čez Komno v Sočo, vendar je ta prispevek le ponatis članka iz Slov. naroda 1893. Članek Rakovska dolina in Cerkniško jezero pa je objavil v letniku 1900 v 3., 4. in 5. številki. Žal je maja 1903 tragično končal svoje življenje — ob sveči se mu je vnela obleka in je umrl zaradi opeklin.

V njegovi, pred desetimi leti še neurejeni zapuščini v NUK sem našel dokončan planinski članek Na visokih gorah in si oskrbel njegovo fotokopijo. Ne vem, zakaj ga ni objavil; mogoče ga je prehitela smrt. Naj pa bo objavljen na 100-letnico PV, saj je bil najbrž njemu namenjen. Objavljen naj bo brez popravkov, čeprav se je naš knjižni jezik od tedaj zelo spremenil. Članek je Rutar napisal iz opazovanja planšarskega življenja na domačih krnskih planinah, a tudi iz občudovanja Zlatorogovega kraljestva na Komni, ki ga obdajajo vrhovi Tičarice, Kanjavca in Vršaca, nad katerimi kraljuje očak Triglav. Naj bo ta objava tudi v spomin človeku, ki je stal ob zibelki našega planinskega glasila.

Janez Dolenc

Božidar
Jakac:
Simon
Rutar

SIMON RUTAR: NA VISOKIH GORAH

Visoke gore imenujemo tiste, ki se vzdigajo nad mejo drevja in gozdov, torej po naših deželah nad 1600 m. Navadno so mecesni tista drevesa, ki rastejo najvišje gori po nepristopnih obronkih ter se bore z viharjem in plazom za svoje življenje, oklepaje se neplodnih pečij. Nad njimi se le še borno ruševje oprijema skopih tal po strmih obronkih. Še višje gori se nahajajo planinski pašniki z lepo dišečimi in živo barvanimi planinskimi cveticami. Po njih so postavljene kolibe in staje, v katere zaganjajo planšarji svojo živino v poletnih nevihtah. Sredi staj je postavljena večja, zidana koča, »stan« ali »tamar« imenovana, v kateri pastirji prenočujejo ter »mlekar« sir, maslo in skuto (excoctum, Schotten, Topfen) dela in spravlja v zaklenjene shrambe. Marsikatero teh koč je snežena teža že podrla in samo njeni zidovi molé še po koncu. Še več pa se vidi takih podrtih kolib, v katerih so nekdanji pastirji stražili, ko so še medvedje in volkovi po naših gorah gospodarili ter s svojimi deročimi zobovi nedolžni čedi ovac ali koza pretili.

Najbolj poetična in najbolj znana mej vsemi planinami je postala Komna, odkar je slutni nemški pesnik **Baumbach** s svojim »Zlatorogom« Triglavovo »visoko pesem« zapel in njegovo slavo po širnem svetu raznesel. Komna se imenuje vsa gorska planota med kranjsko-goriškim mejnim pogorjem na zahodu in grebenom Tičarice na vzhodu, od škrbine Velika vrata pa do gorostasa Kanjavca (2570 m), s katerega se vživa skoro ravno tak razgled, kot s Triglava samega. Pred vsem se vidi ž njega široka skalnata piramida Triglavova, ki se ponosno in gospodujoče vzdigne nad strahovito kamenno planoto proti sinjemu nebu. Zlasti pogled na to puščobno planoto mej Kanjavcem, Triglavom, Mišljem

Blesteča zvodljivka

NEŽA MAURER

Skalnat žleb —
navpik kot lestev.
Vabi.

Klini in jeklenice —
belo zlato.

Žled je skoval
krog njih prstane,
ogrlice.

Pozvanjajo, blestijo.
»Za vedno« svistijo
skalnate čipke
v strastnih izdihih
ledenega vetra.

»Za vedno«
zastane noga.

in Debelim vrhom opazovalca tako zgrabi, da pozabi na vse lepote v daljavi stojećih velikánov. S Kanjavca vidijo se vse Trentarske gore lepo v polo krogu razvršćene in tako blizu, da bi jih človek kar z roko prijel. Posebno značajno so osenjene Bohinjske gore, katere od juga prihajajoće megle vedno bolj zakrivajo. Popolnoma prost pa ostaja pogled na planoto sedmerih triglavskih jezer, katere potovalci ne morejo zadosti prehaliti (**Frischauf**, 7 Seen des Triglav, Jahrbuch des öst. Tour Clubs, XII).

Čim višje prideš, tem bolj se svet odpira in pogled v globoko doli stojeće doline se razširi. Nešteto gorskih velikánov obdaja te krog in krog in trdnjava za trdnjavo prikazujejo se tvojemu začudenemu pogledu. Okolu in okolu vidiš gole skalnate stene, kakor bi se nahajal v kakem veličastnem amfiteatru. Ravno nasproti ti moli rtast vrhunec in nizko doli pod njim opaziš globoko zarezano škrbino, čez katero lezejo drzni trentarski lovci, še nižje doli pa je prilepljena kaka planina pod skalnato steno, kot tiče gnezdo. Obdajajo jo smaragdnozeleni sočnati pašniki in kakor široki trakovi vlečejo se travnati obronki visoko gori pod gole vrhunce. Poleg »planinke« (pećnice) je še posebno »Campanula Zoysii« značilna za naše visoke gore. Od ločnice večnega snega pa skoro do najvišjih ostrcev vzpenjajo se male zelenice saxifrag, silen in majčkinih checleria otocičev, ki so kot obliži na strme skale prilepljeni. Poleg teh pa nahajamo še vse polno bornejših cvetok, ki se dobivajo le na najvišjih gorah Julijskih Alp, posebno takoimenovana »Triglavska roža«, katera je po Baumbachu daleč zaslula.

Kakor gledališćne kulise vrste se skalnata pogorja jedno za drugim, vzdigujejo se svetlo blesteći stolpi s svojimi pomoli, mostovži in zobčastimi robovi. Malo dalje pokaže se šiljast, drzovit rog, ali pa pili podobni naostreni zobje njegove sosede. Ta se vzdiga kakor vitek stolp ali mogoćen grad nad brezmernimi plazovi grušća, drugi ti kaže svojo trdo, resno ali celo čmerno glavo, da te kar groza obhaja pred njim. Tu pa tam vidiš kak osamljen vrhunec, ki se neposredno vzdiga iz globoke doline in njegova suha rebra porašća temnozeleno rušovje. Najbliže pred seboj pa imaš dvo in troglave orjake, ki se skoro popolnoma navpično vzdigajo in katerih obronki so na bolj ravnih mestih z večnim snegom pošćtrcni.

Pri vsakem koraku, ki ga storiš navzgor, spuste se vedno niže in niže velikanske skalnate pregrade in za njimi se razvijajo nova pogorja, novi vrhunci in zobje se pokažejo na obzorji, ki v brezkončni mnogovrstnosti proti nebu šćtrlé. Vedno večji in vedno lepši postaja košćek zemlje, ki se pod našimi nogami razprostira in njegova razsvetljava se vedno v novih barvah spreminja. Ko vzhajajoće solnce pozdravi gorske velikane, tedaj so vse doline s plamtećo rudećino in zlatino prevlećene, potem jih krasno jutro zavije v blestećo paro, a jasno poludne jih napolnuje s pekocimi solnćnimi žarko, v katere ne more dolgo gledati človeško oko.

Mnogokrat je treba laziti čez grušćeve plazove, n.pr. če se hoće z Malega Triglava k jedinemu ledeniku (ljudstvo ga imenuje »zeleni sneg«) v Julijskih Alpah. Na takih mestih je vse trhleno in grezljivo. Velikanski tra-

kovi rahlo nasutega grušća se spuščajo niz strmih žlebin in če z okovano palico vanje suneš, ali pa z dobro podkovanimi čevlji na nje stopiš, tedaj najedenkrat ožive, vse se začne premikati in mesto da bi storil korak navzgor, prideš za dva navzdol. Pa tudi sam po sebi, vsled svoje lastne teže, sproži se mnogokrat kamenen plaz. Kakor pred sneženim plazom žvižgajoća sapa veje, tako se sliši pred grušćevim plazom neko posebno zveketanje in brušenje, ki se v kratkih pavzah ponavlja in najedenkrat zdrči brenčec in žvižgajoć manjša ali večja množina peska in proda mimo nas tje doli na plazov sipec.

Zaradi tega grušća, ki je povsodi na vseh gladkih obronkih, v vsaki drči in žlebinu čisto rahlo nasut, treba je hribolazcem zelo previdnim biti, ker so drće mnogokrat pretrgane po propadnih robovih. Ko prileti plaz do takega roba, smukne po tihem čez-nj in še le čez dolgo časa se zasliši iz globoćine zamolklo pokanje in ropotanje. Poleg grušća prožijo se tudi debelejše skale pod hribolazćevimi nogami in lete v velikanskih skokih v meglene nižine, iz katerih njih udarjanje in pluskanje še dolgo odmeva. Iz tega se lahko preraćuni, kako visoko gori se kdo nahaja, ker pogled navzgor je zelo omejen in človeku se vedno zdi, kakor bi sredi oblakov visel, ali pa kakor bi po krhki lestvici čez zevajoće propade k zvezdam gor plezal.

Najveličastnejši utis napravi na človeka gromenje in bliskanje na visokih gorah. Gromovo bobnenje, ki votlo odmeva od gore do gore, ne da se nikakor s peresom popisati. Strela udarja za streló kot plamteći jeziki skozi

PZS ni članica športnega in olimpijskega komiteja

Upravni odbor Planinske zveze Slovenije je na seji 10. decembra lani v prostorih PZS v Ljubljani sprejel sklep, da je treba odložiti vsakršno odloćanje o vstopu ali nevstopu v novo osrednjo organizacijo športa v Sloveniji, Športni in olimpijski komite Slovenije, dokler ne bodo temeljito razčišćeni osnovni pomisleki. Ta čas je treba izmenjati o tem mnenja z drugimi organizacijami, predvsem množićnimi, raziskati možnost ustanovitve ohlapne oblike sodelovanja, povezovanja in koordinacije skupnega nastopa do oblastnih organov ter zavarovati interese Planinske zveze Slovenije, ki izvirajo iz njenega dosedanjega članstva v Športni zvezi Slovenije.

Planinska zveza Slovenije bi seveda lahko postala članica novega Športnega in olimpijskega komiteja Slovenije, osrednje nevladne organizacije športa v državi, kot dosedanja članica Športne zveze Slovenije in Olimpijskega komiteja Slovenije, če bi le podpisala pristopno izjavo. Prvi pomislek o vstopu PZS v novo organizacijo je določilo listine Mednarodnega olimpijskega komiteja, da morajo imeti v sestavu skupšćine, najvišjega organa te organizacije, večino predstavnikov nacionalnih športnih zvez

črne oblake in neprenehoma ropoče grom, da se celo gorski velikani pred njim tresejo. Kmalu se usuje dež, kakor bi iz škafa lilo, in mej njim padajo debela zrna toče, ki bijejo hribolazcu v obraz, da jedva nekaj korakov pred seboj vidi, a intenzivno bliskanje mu popolnoma vid jemlje. Tedaj je pač najbolje pod kako skalo pritisniti se in počakati, da nevihta preide. K sreči tako treskanje mej gorami nikoli dolgo ne traja, ampak mine precej hitro. In kakor bi trenil, razkoljejo se oblaki, solnce prodere zmagajoče skozi nje in hribolazec nadaljuje svojo pot.

Veliko truda in znoja stane pot na visoke gore, ali razgled z njih, ako je nebo čisto, poplača obilno vso prestano muko, na katero se hitro pozabi. Velikanska divljina obdaja nas okoli in okoli. Zveneča dolomitna tla so razbeljena od pekočega solnca, a nebo širi se nad nami višnjevo in svetlo, kakor jeklo. Bele in vid jemačje kamenene gromade obdajajo nas okolu in okolu, gorski velikani kopicijo se pred nami v svoji polni svetlobi in sijajnosti, in ker ne vidimo njih podnožja, zdi se nam, da kar v zraku visé. In ako obrnemo svoje oči navzdol, odpre se nam strahovit prepad z navpičnimi stenami. Vržen kamen potrebuje deset sekund, predno prvokrat na steno zadene. Mnogokrat se nahajajo poprečne police, ki so kot baldahin obokane nad prepadom, toda le divji kozi je mogoče skakati po njih.

Ali tak pogled nas kmalu pretrese in radi obrnemo svoje oči proti bolj oddaljenim krajem. Na jedni strani leži pred nami meglena ravnina, iz katere se vzdigajo pojedini griči z nejasnimi obrisi. Ali koj zraven zapazi-

mo dolgo vrsto snežnikov, ki nam sicer pol obzorja prikrivajo, a vendar se čudimo njih drzovitim oblikam. In zopet splava naš pogled na širo no ravnino, ki je pa dobro razsvetljena in s premnogimi belimi vasmi oživljena. Vse se nam zdi tako blizu, kakor bi pod našimi nogami ležale. Kakor široki beli tokovi vlečejo se peščene struge lijakov od podnožja gora pa do sinjega morja.

Zastareli izrazi (arhaizmi)

deroči zobovi — zobje zveri, ki odirajo kožo in meso
slutni — sloveči, slavni
gorostas — velikan
osenjene gore — osenčene gore
trdnjava — trdna (kamnita) gora
vrhunec — vrh gore
ostrc — oster kamnit vrh
jedno za drugim — drug za drugim
poštrcan — poškropljen (Plet.: poštrkan)
jedini — edini
blesteča para — svetleča se sopara
poludne — poldan
žlebina — poglobitev, jarek
kamenen — kamnit
plazov sipec — droben pesek (Plet.: mehliger Sand)
čez-nj — čezenj
pluskanje — butanje
propad — prepad
divljina — divjina

olimpijskih športov, čeravno je bilo v skupščini izmed približno 80 delegatov tudi 13 predstavnikov drugih nacionalnih športnih zvez, kamor sodi tudi PZS. Vendar je treba vedeti, da je status UIAA (mednarodne planinske organizacije) v tej zvezi začasen, s spremembo statusa UIAA pa bi se lahko spremenil tudi status PZS. Načelno je vprašljivo konstituiranje krovne organizacije, kjer merila za položaj organizacije določajo drugi, v tem primeru Mednarodni olimpijski komite. Temeljni cilj mednarodnega in nacionalnega olimpijskega komiteja je namreč po statutu priprava, izvedba in poslovna uspešnost olimpijskih iger in temu so podrejene vse aktivnosti. Cilji in prednosti Planinske zveze Slovenije pa se precej razlikujejo od teh prednosti, zato je vprašljivo vstopati v organizacijo, kjer bodo cilji in naloge PZS odrivani na obrobje oziroma bi morala PZS vložiti precej energije za spreminjanje položaja.

Najbolj očitna je neenakopravnost članov nove slovenske športne zveze v tem, da se kakšna polovica članic skupščine statutarno odreka pravici, da so izvoljeni v vse organe svoje organizacije, kajti skupščina voli predsednika in podpredsednika obvezno iz vrst nacionalnih športnih zvez olimpijskih športov, kamor pa planinstvo seveda ne sodi. Glede na statut nove organizacije PZS ne more računati niti z nikakršnimi denarnimi sredstvi iz skupne blagajne nove športne organizacije.

Kot je bilo razloženo članom upravnega odbora PZS, bo tako postavljena organizacija planinski zvezi onemogočala izražanje in uveljavljanje njenih interesov, ker bodo vsebinske prioritete nove organizacije povsem različne od ciljev in prioritet planinskih organizacij in ker PZS svojih interesov ne bo mogla uveljavljati, saj bodo o vitalnih zadevah, tudi o razporejanju proračunskega denarja, odločali organi (predsedstvo), v katerih planinci ne bodo imeli svojega predstavnika, ali pa bodo interesi planinske organizacije spoznani za obrobne in tako preglasovani.

Kot je bilo na seji upravnega odbora PZS razloženo članom, je položaj množičnega športa v Sloveniji, katerega izvajalec je tudi Planinska zveza Slovenije, nezadovoljiv, saj je že dosedanja Športna zveza Slovenije izvajala pritisk na državne organe, da so namenjali pozornost in sredstva pretežno vrhunskemu športu. Ker je PZS organizacija množičnega športa, daje taki politiki tudi legitimnost. »Krog je s tem sklenjen,« je zapisano v obrazložitvi, zakaj naj PZS ne bi pristopila k novi slovenski krovni športni organizaciji, »saj dokler bomo znotraj organizacije, ni videti poti, da bi spremenili položaj, ker ta organizacija preprosto nima poslušna za interese in potrebe manjšine.«